

TUTUL HEGLALAG

Gu Bè Yó Kem Tboli Dmalang Mó Bok Lem Snólón

Vol. 1 No. 1

Sétimbdí 1983

KESTIFUN YÓ KEM TAU TMUTUL NE MÓ BOK

KDENG YEM KDALANG ME MÓ BOK 30 Sétimbdí 1983

Bè bulón Sétimbdí sfoló syóm kól bè tlu fóló yem kestifun yó kem tau smulat tutul ne mó sngal bè Tboli Lem Snólón gu le mó du. Wen se kem mestelu lemwót bè Summer Institute of Linguistics duhen ke SIL. Ni se boluy le ne gunu le lemwót.

Yé Bong-Lillian Underwood ne Yé Són-Georgia Hunter, lemwót bè Nasuli; Yé Lomi-Doris Porter, lemwót bè Manila; Yé Li-Marjory Moran, lemwót bè Sagada, Mt. Province, Luzon. Lu se tmolok kum mó bok.

Ni se yó kem tau mó bok:
Walan Tuan, Silin Wanan, Linda Calis, ne Aning Malan-lemwót Lem Snólón. Edmund Ugal, Solpicio Lutan ne Blina Lutan-lemwót Lem Kmotu. Gadu Ugal lemwót Lem Tnineg, Musis Tikaw lemwót bè Afus, Doming Berteng ne Danilo Go-lemwót Lem Hokú. Bantan Gumbay-lemwót bè Ségél.

Budin Kahab, Ngà Ya Ugal ne Gadu Ugal ni se kem tau gel mó sngal.

Tony Wanan, Bedung Gandulan ne yehenen ni se kem tau ali bong tóbóngen bè nim nmò ni.

Ni se yó kem deng hennagì me: monen ke wen bok bè udél Tboli, yem kmò ksulat tutul, kmò kestódó yem deng snulat, kmò kehtilob yem ksulat bok, kmò kesetnú bok, kmò kesetnú yem tulón heglalag, ne yem mó kmò bok.

Yó muhen yem lewu fedyan kestifun ni abay se smulat me tutul ne mó bok ne kem sngal. Yó muhen yem kem bok nmo me ni ani hol wen senfala yo kem Tboli ne hligal le senfala du yem kul udél. Wen se bè yó kem bok deng nmò me yem tutul Bong Busaw, yem tehe kilo me bè bulul Makiling, kmoen du yem tau wen desen sok kulang bè éi, ne wen se yó kem adat Tboli. Wen se tutul lemwót bè udél Dwata, lumun yem tutul Yuna, Gidyun, ne yem tutul Dabid ne Gulayat.

Nim smulat ni Linda Calis.

- Master of Ceremonies - Mâ Bina
1. Bayang Magiliw - Yé Lubu
 2. Kni - Mâ Imi
 3. Ktulón Linda yem nmò me bè ni
 4. Kógów Mâ Imi Ebè Manila Mâ Bina
 5. Kdalang ye sotu sngal
 6. Katay Yem Ngà Gemnóm Des Klet Mké - Yé Lubu
 7. Ktolok Mâ Ngà Yi mu yem éi bè lówó tau
 8. Yem Tehe Kilo Me Ebè Bulul Makiling - Edmund
 9. Tau hemglung madal - Doming
 10. Tuha Logi Ne Bong Blutut Ne Mólél Madi Ne Bong Lumak - Doming
 11. Drama - Mal ne Bolos
 12. Kógów Kléngé - Mâ Rusili
 13. Kbut Yem Boluy Ala Bantan
 14. Kesngal le Gadu, Yé Fili ne Mâ Dibi
 15. Kum Adat Ekni - Yé Ngà Yi
 16. Dabid ne Gulayat - Yé Angelita
 17. Bikol ne Btulú - Mâ Emen
 18. Presentation of certificate Mâ Imi ne Mâ Bina
 19. Udél lemwót bè tau tinok
 20. Madal bè tnonggong
 21. Kni - Mâ Bina

KOGOW BEDUNG EBE MANILA

Tey bong muhen yem kôgôw Bedung. Lemwôt Sétimbdi 13, okôm tlu kdawen bê Manila, hto yem bantang kdaw gunu le tminok du Sétimbdi 16 yem kmò le du. Yô se yem kdawen deng gefet bê tlu folô halay le kegen kem SIL dini bê Pilipinas.

Yô hangay le ke Bedung yem ilô bê kteneb tmôbông yem kun dumu Tboli abay se monem kun unguul du gunu le e mlay du.

Wen udél English snulat le du. Ni sii.

On the occassion of the 30th anniversary, The Summer Institute of Linguistics is pleased to present the award to Mr. Bedung Gandulan for his faithfulness and organizing and supervising capabilities which have resulted in an exemplary literacy program among his people the Tboli of South Cotabato. Presented at the University of Life, Pasig, Manila on September 16 in the year of our Lord 1983.

Ni yem snulat le du yem ilô nangayen. Bê yem deng tey kegen le tlu folô halay le ne yô kem mlikan bukay nû bê Pilipinas. Yô gunu le beplay du ke Mr. Bedung Gandulan. Mô ilô yem kun tey kteneb semgalak yô kem tau tmolok semfala bê udél Tboli bê South Cotabato.

Tey dê tau gel dumu Bedung ston yem kôgôwen tu. Ni se boluy le: Carlos P. Romulo, Assemblyman Emmanuel Pelaez, Atty. Sedfrey A. Ordonez, Atty. Augustin B. Vencer, Carlos P. Garcia, Bro. Andrew Gonzales, Rev. Ben De Jesus - geta mogot yem CAMACOP, ne David H. Ohlson yem mogot yem SIL.

Yô gunum mon tey bong kligal le lel yem bud tey udél gemduf ke Bedung Gandulan. Ne tey dôyon le yem tey all gendeng yem SIL, yem tey khulung le tmôbông kem tau. Honô yô kem tey deng hulung smulat ne semfala bê Tboli. Hôl hendem kuy nim heglalag ni.

Tau smulat ni Mâ Bina

KBUT YEM BOLUY ALA

Ni se hol kbuten yem boluy yem él Ala. Tehe wen sotu tau kun ekni boluyen Ala. Yô nmoen nan e niwol yem ngâ libun boi boluyen Ganay. Libun gnan se kun nim libun ni. Yô kenhulungen nim ngâ boi ni, hulung mewel, hulung msif, hulung tembong, ne tey dê he kem dumu kenhulungen.

Sotu kdaw bê yô kun lemwôt Ala nen e niwol Ganay. Okôm ke Ganay kun, là kôen môyô ke Ala abay se nim Ganay tey dê knala nawan. Timbôw là gbeken du miwol ke Ganay nim Ala ni, tôdô bud beklil mulék bê gunuen. Okôm tey sidek kebà nawa Ala yem kuléken yô koni abay se là moyol tulôn Ganay. Ngang Ala môgôw efet kól bê yem él bong boluyen Kemtô Tonok. Deng mom yô mefet bê nawa Ala monen hyu nawaw tôdô hkonul bê nim él bong ni ne, senta ke bude tô mulék eta, bà mon nim tey sidek kyaku nii.

Timbôw mdà bê yô Ala koni, nen ne hdegen mulew gna. Tenbukuhen, kgalen ne hgeten hilet sewelen, ne ominen wen oluhen yem él boluyen Kemtô Tonok yô koni. Yô monen, lemwôt bê yem kekhonulu béléem ni ne, hol tles bud boluyen yem dou boluy, béen bud wen kem tau moluy kôm Kemtô Tonok. Hol Ala tles boluy le kôm abay se denge myak bê kem tau, mon Ala. Ke bude hton bê kem kdéen tau angkat henyak le ou bê yem tô kiwolu libun. Tahu se nwa Kemtô Tonok Ala. Yô gunum mon hls boluy le yem él bong yô koni Ala, abay se tles boluy le du boluy yem tau tehe nwahen.

Tau smulat ni Bantan Gumbay.

KDILÔ TE DU KE KULANG BÊ ÉL YEM TAU

1. Meeng
2. Là bong tléelen. Yem ngâ hanà tmutû là kleten tmôél, mélél tléelen snéen.
3. Legsong matahen.
4. Ngâ là dengen sfalay legsong lemeken.
5. Mékang sumungen.
6. Mnut kulit but blututen.

Snulat Silin.

KBUT KEHTAHU MÀ NGÀ YI

Bè yem teganay ekni hanà tek sotu ngà me tey sbeweg se yem kum klowil. Yô gel nmò Mà Ngà Yi smiguf, lelen gel minum ne gel sugal snéen, nganggen efet tlu ngà me. Okóm timbów deng malù hulung mógów yem ngà me hol sôn twoli là holen bud klu ne yem gel kinumen tódô ninut lana béleen. Okóm sotu kifu bemli sotu sobuy tebà Mà Ngà Yi ne ominen minum du efet gotuhen.

Timbów me manual elaan tódô btang se kun, igoen smiwi yem ngà. Ne monu mò du tonem kô alasen yem all gel kinumem. Okóm nim ngà laen kô tódô du balù udi mom hlingay kmuli se kun. Gel me smimba se okóm tolo wen seng me ebè Dwata. Anien ke gel me mni bè Dwata laen kô hol balaen kum abay se tolo wen nali me.

Okóm wen tô gel hmò Mà Bina du, yô tô gel hmoen du tmolok udél Dwata, okóm là kôen mýô abay se myak bè Dwata monen là kôe knuun tô mdà bà gunun wen abay se tey sidek yem gel ton le bálú. Okóm wen gfa gefet bálú me, yem gfa gefet bálú me yô tódô mekto gemnóm des yem ngà me hol sôn twoli. Yô desen tódô herbol ne semnil matahan, tódô suloy me buteng là tungé sônme me mangat temngal yem ngà ke deng milot nawahen. Efet mýôn mwas yô ne yem ngà tendo hesnil,

Timbów deng mayag gu but bului tódô gungolu se tey kik Mà Ngà Yi, yô utóm yem kekiken monen hol hniótom ou Dwata getu biayu kóm ne kdéen là bud nalihu du ne yem dou klowil dalang se yem ngau tódô biaya kóm kóm kóm kóm du,

Okóm yem igoen mkik tódô tungé yem ngà. Slong btik deng mosol kdaw. Bè yem kebtiken tódô mni ken ne laen kô dù bud desen. Ya tey kdóyónu ke Dwata.

Bè yem deng kehegsel Mà Ngà Yi tódô loloen ne Dwata. Ne gu laanen là deng mbut yem kdalangen tmolok udél Dwata deng eles kôhen kdéen yô kem gel nýô nawan. Bè yem hol kbuten du tmolok udél Dwata bè 1979 efet ni nem kmoen ni. Tey menek nawaw abay se deng me gfi bè Dwata. Kihu ke mgel yem klowil me senged nóm kdóyón me ke Dwata. Nim smulat du nim ni Yê Ngà Yi.

TUTUL SILÀ NE HALAY

Sotu kdaw bè yô sfatay le halay silà. Yô mon silàmo ke halay, éte kóm kógów là géhéli kól. Matay gu laanem kem ngà. Mon halay mò ke silà, sidek kóm kógów bong fólém. Tahu se mon silà bong fólú okóm knóyô kem ngà ani géhéli le kendel gemken yô kem ngà.

Ni boluy yem tau tmutul du nim ni Musis Tikaw.

KESTIFUN YÓ KEM TAU TMOLOK

UDÉL DWATA

Lomi deng yem knagi yó kem tau gel tmllok udél Dwata. Nbut le bê Sétimbdi 11. efet kól bê 18. Ne bê Lem Snólón yem gunu me stifun. Tey bong tóbóngen kum yem knagi me du yem udél Dwata.

Gnahun, lumun yem kmò ktulón te udél Dwata bê yem tau là deng hentahu béleén. Gewuhen ke tedu yem hol kmò kestulón te ebé Dwata. Getluhen ke tedu yem hol kmò kwitem du yem kóm sambahen. Wen se kdaw htólóng me mò ne e hwasa. Bê yem kehwasá me yó là kò wen dumu nmò me sôn mungol udél Dwata, ne mni ebéleén.

Bê yem lem fedyan yó, là kò sôn nemnagi udél Dwata du yem gel nmò me. Gel me mungol udélen se hlanen ta yem sotu kun gel dók boluyen Rev. Elpidyo Empleyo. Tey tilob yem gel ktoloken. Homoom kun ke tó là gwahem du. Ne tey mtukul yem gel hmonen éa yem tulus Dwata.

Bê yem deng kdengen yem knagi me yó, tey me hligal. Balú bê yem sôn kdaw kestifun me wen natul me. Ne ket kum na sotu wen eles hentifes me mò senflóddó sok gefet yem kdaw bud kestifun yó. Abay se goblá bê yem bulón kehligal.

Ne ebé yó kem tau tmllok là teho le gmung kul, yake hol ye mung bé nim bud kestifun bê Desembdi 5 efet kól bê 11 na yake wen se kuy hentifes mò senflóddó tekuy. Yó ne ston kuy he bê yem bud kestifun yó.

Tau smulat ni Edmund Ugal.

TUTUL NGÁ DATU

E Yé. mon Ngá Datú na mò tébéd dé ni. Bê mon ni tey laen dú dog oló utón te.

Ne tahu se kun, omin Ngá Datú lemwót mò tébéd. Yó nmoen kun tek lewu baken. Bede tódó nmoen bê gunun sóól lan.

Timbów deng kmoen du ominen mulék ebé gunuen kun Ngá Datú. Ne mon yéan mó du, dengi mó se tébéd Ngá Datú? Mon Ngá Datú se deng wen.

Là ne kun kimel, mon Ngá Datú

ne nauy dé yem tébéd tehe nmou yu eginu. Nee kól ditu kun Ngá Datú bê tébéden tódó mdá wek te kuluhen. Mon Ngá Datú moen wek ni ke mdá? Aní monem kun deng nee bkó tébéd Ngá Datú yem tey busaw bong. Botona kbongen tukung matahen. Nee dilot Ngá Datú de kun badungen deng nen e tñibó busaw bong. Mon Bong Busaw, béem tñibó o ógófem o dá. Ne tahu se, omin Ngá Datú ma yem tey weled bong mó féten ke busaw bong ominen malak du eta.

Tau smulat ni Doming Enteng.

KMÒ LE SNGAL

Sotu gendeng yó kem sfolo fat le tolok kem SIL lewu fedyan Lem Snólón, duhen yem mò sngal. Tólóng lumbuk yem mò sngal. Yé Lomi yem malak kul. Ne ni sil boluy yem tlu mó sngal. Yé Fili, Mâ Dibi ne Gadu Ugal. Ne ni se sotu sngal deng nmò le.

H LAU DWATA

Ni se sotu hlau Dwata béle tekuy Ke hol tekuy hligal, hol bê tekuy hluda.

Ni se sotu hlau Dwata béle tekuy Ke hol tekuy gel mni Hol bê tekuy htakas.

Ni se sotu hlau Dwata béle tekuy Ke gel dóyón tekuy Bê yem któbóngen kut

Balú ke mgel klowil, ke la'n dú gunu ma

Senged kdóyón tekuy Yem Mâ kuy-bê longit.

TUHA LOGI MKEB KINDI

Sotu keslomong me ebè Manila ekni bē 1974 na me mdā bē solu yem kmamal yem klamang yem benwu kuy Filipinas wen tey dē kem tuha mung. Tek me lewu ngā mung, lewu me Buda. Mā Bong Mā Dibū yem gunu me galak. Deng tōdō lusā du gunu me gel emdā ne dē ndū me lewu me Buda. Tōdō me gel segtutuk lewu me kesok me hebélēt bē yem gunu me mdā sok hentungan Mā Bong hemsif kum. Deng kéng hsif ngā itit eklohok Yē Yē Igi gunu me egel seklumu mlōy.

Weyò deng ne me e smakay ówóng bong. Tōdō sektén bangkū lemen ne hnok tau smakay. Tōdō me segfi yem kwen me slomong ne fi ebè beng bē kwanan me yem tuha logi deng tey tuha dumu me. Deng ne le e smagid kindi yō kem libun lem ówóng. Uni me mkō kuliten ne sú me lembak me. Nen-e nukét kun yem tuha logi yō deng tōdō muni letnò lembaken. Hā! Hā! Hā! udélen igoen hatbol smefeng lembaken. Deng nen e hentungan de demfut etu etlaan bē tenbō beng yem ówóng tōdō muni letkéb ani monem ma olung yem gunun edemfut yō tōdō bud tfeng lem uyóhen yem dulaken ne tek sulék kelebélēt hebwayahen. Deng me tō mlef kat kmuli lewu me Buda. Tōdō me hkengkel là gebéut me du bā mon gel hesit Mā Bong kum.

Snulat Silin

SOTU TULÓN HYU

Ni wen tulónu kuy. Ni kmoen ni deng ninuten wen ne kem bok bē udél Tboli, abay se yem bē bulón Sétimbdi 19 kól bē 30, 1983 nmō le bē sembahan kem Alliance bē Lem Snólón, Edwards, Tboli, S. Cotabato yem mōn le work-shop. Tau malak kem Tboli mō bok duhen yō kem Mlikan Bukay mung bē lembur SIL. Ni kem tau ni, gel le mili udél Dwata. Yō boluy le duhen Yē Bong, Yē Li, Yē Lomi ne Yē Són yem sotu lomi dumu le. Ni gunu le mō du nim mō bok ni ani yō tōdō wen fen mō du dini lem blóng kem Tboli yem mō bok. Yō se yem sotu atul hyu nmō yō kem Mlikan Bukay, deng gna mō bok bē Tboli. Ne ni kmoen ni là kōen glaan ne kem Tboli bē yō kem dumu tau bē ni bē klamangen. Filipinas abay se deng tolok le lu ne mō kem kul bok.

Duhen ni, ke wen moyō ma bok duhen bemli, ton tekuy Lem Snólón bē gunu le Tony ne Silin Wanan.

Wen se lomi bok gdek boluyen TADIDI. Tey tilob semfala du abay se tahututul yem sotu klasi tau ali dandón lóbō monok nū bē seneged Amidika. Hol tnana ye bemli kō gotu, bā mon tau seflōs kdaw. ne kifu deng kéng lel él ne le ebemli ni kem lomi bok gdek bē ni. Sen-galu ye ani géhél wen kuy, mō semfala ye se kuy.

Tau tmulón du kuy nim ni, Danilo Go.

MÒ KMÒ YEM MAMBANG BLIBÙ SILÀ

Bélē te kut kem Tboli laen du bélē te he yem deng hulung mō mambang. Okóm ni wen sotu klasi mambang tey mahil mō du, ne gbek te dmalang du snéen. Yake tilow dnalangem se kóm dē, lumun ni se kmoem du.

Yō tanay nmoem, mahi sotu tegayan blibù silà, ominem hemsu sóól slidut udi yem kahì, ne bud sóól slidut udi yem Baking Soda. Okóm benlihem bē tindā nim ni. Ne ominem sembool kul ni kem ni koni. Ne eles hentifeseem sotu tegayan yō gatas bali. Okóm ke laen du yem gatas bali, ni se kmoem du. Bē yō sotu tegayan él olohen fat slidut bong gatas suem lemen. Syan yem gatas bulus. Ominem mkok sotu slidut bong yem langgaw, mō hbali yem gatas.

Ne ominem mkok elem yem blibù silà nim sotu tegayan gatas bali koni, ne bemtui elemen sotu ngā onuk lenbotū. Ominem yō he hā sembool kul efet laen du lebotū du.

Yō nbutem ne tmógō du. Tanay eles hkinem ngā kuleng udi gatlà bē lewu semun msó te kótóngem. Nkokem lewu slidut bong tōbā Okóm nem hol hkinì, ominem hemsu lemen yem mambang nmoem. Abay se là holen kinì yem tōbō, demkat be kuleng yem mambang ke bāngem bemklil du.

Sok deng suem lemen yem mambang hol bēem knigol ne snefengem. Bē tógō kenmé he kegenen ominem bemklil du, sok deng tonem mōkōng taken. Sok deng benklilem, mō snefengem efet deng kól bē kōtō. Tey nmōm ni mambang ni mōm nmōm tmonu ne tey tilob bochen snéen.

Nim smulat ni Aning Malan.

